

BIÊN BẢN PHỎNG VẤN SÂU
HỘ GD KHÁ GIẢ, XÓM 5, XÃ YÊN HỒ – ĐỨC THỌ - HÀ TĨNH

H: Giới thiệu về mục tiêu nghiên cứu và nội dung trao đổi về thực trạng và cách ứng phó của địa phương với các hiện tượng thủy tai như là lũ lụt, hạn hán, xâm nhập mặn. Em rất mong được chị chia sẻ các thông tin liên quan đến lịch sử hình thành xóm làng ở đây, những kinh nghiệm của gia đình trong cái phòng chống các hiện tượng thiên tai, và những kinh nghiệm trong dự báo các hiện tượng lũ lụt, hạn hán, xâm nhập mặn. Trước tiên mời chị giới thiệu qua một chút thông tin cá nhân như tên, tuổi, nghề nghiệp?

Đ: Chị là Trần Thị Hồng Hạnh, thôn Trung Văn Minh, xã Yên Hồ, sinh năm 1973.

H: Nhà mình hiện tại có mấy thành viên?

Đ: Nhà chị có 6 thành viên, 5 mẹ con, bố con với bà nội nữa là 6.

H: Anh chị có 3 cháu ạ?

Đ: Ừ, 3 cháu hai gái, một trai. Con gái lớn thì đang học đại học lâm năm thứ 3 ở quận Thủ Đức, Tp.Hồ Chí Minh. Con gái thứ hai thì trường Đại học quốc gia Tp.Hồ Chí Minh, khoa Kinh tế luật, đại học luật Tp.Hồ Chí Minh. Cậu út đang học mầm non. Chị tưởng là không sinh nữa nhưng sau vỡ kế hoạch nên sinh đứa thứ ba.

H: Chị làm nghề gì?

Đ: Chị làm ruộng hoàn toàn, làm nông cấy, chăn nuôi làm ruộng.

H: Anh nhà chị làm gì ạ?

Đ: Anh nhà chị làm cán bộ trên xã.

H: Anh nhà chị làm công tác gì trên xã?

Đ: Anh nhà chị là phó chủ tịch mặt trận với lại bên nhà máy nước sạch, vệ sinh môi trường đấy.

H: Anh đi làm theo giờ hành chính ạ?

Đ: Ừ, anh đi làm theo giờ hành chính. À mà cái nghề của anh bên ủy ban thì theo giờ hành chính chứ còn cái nghề bên nhà máy nước của anh thì nói chung hư hỏng thường xuyên thì không kể giờ, không kể ngày, đêm cũng phải trực đêm mà ngày thì hư đường ống chỗ nào là phải đi.

H: Nhà nước mà anh đang làm là của tư nhân hay là?

Đ: Của xã ta, của nhà nước cung cấp cho xã.

H: Nhà máy nước đó là cung cấp nước sạch cho các hộ dân trong xã?

Đ: Ừ, cung cấp nước sạch cho toàn bộ hàng ngàn hộ dân trong xã.

H: Chị làm nông nghiệp thì chị trồng trọt và chăn nuôi những loại cây con gì?

Đ: Chủ yếu là lúa, rồi chăn nuôi, chứ ở mình đây thì lạc với cây màu ít. Chủ yếu là trồng lúa, lạc thì ít.

H: Nhà mình có trồng lúa và trồng cả lạc?

Đ: Lạc thì ít.

H: Diện tích đất ruộng trồng lúa của nhà mình hiện nay là bao nhiêu?

Đ: Nhà chị hiện cấy 1 mẫu ruộng, 10 sào đó. Ruộng nhà chị đây cũng gần

H: Thế còn cái đất trồng lạc của nhà mình?

Đ: Đất trồng lạc thì 1 sào.

H: Chăn nuôi thì chị nuôi con gì?

Đ: Chăn nuôi thì nuôi bò, lợn, gà, vịt. Nhưng mà lợn năm ngoái nuôi chứ năm nay bỏ rồi.

H: nhà mình có mấy con bò?

Đ: 2 con bò đực, bò nái sinh sản đấy. Mỗi năm đẻ được một con mẹ, một con bê đấy.

H: Thường thường một con mẹ được sinh ra thì phải bao lâu mới được bán?

Đ: Thì ta bình, con mà lâu bán thì 7-8 tháng mà con mau bán thì 5 tháng, thì ta bình quân 5-6 tháng là bán được một con. Như đợt bò đất thì cũng bình quân một con bán được 10 triệu nhưng mà đợt rẻ thì 2-3 triệu, 5 triệu, 7 triệu, cứ từ từ dần lên, giờ mới đắt lên đấy.

- H: Nếu xét ra thì nguồn thu nhập nào là chính của gia đình mình hiện nay?
- Đ: Nguồn thu nhập chính của chị thì không ăn thua, nói chung là chị chỉ bòn mỗi thứ một ít. Thí dụ như chị làm ruộng ra thì chị dùng nếp thì để nấu rượu bán này, bỏ thì kiếm một năm hai con me bán để lấy tiền nuôi con ăn học với lại gây dựng kinh tế này. Rồi anh thì làm thàng cũng được triệu, triệu rưỡi, rồi thì thôi rứa cứ bòn bòn thêm tí chứ không ăn thua. Nói thật tình với em là thu nhập ở nông thôn là không ăn thua, rất là thấp.
- H: Thu nhập của anh hiện giờ từ cả hai nguồn bên xã và bên nhà máy nước chỉ có khoảng 1-1,5 triệu thôi?
- Đ: Ừ, thu nhập của anh bên xã là khoảng được 1 triệu, còn bên nhà máy nước, nói chung thì cả hai bên được khoảng 2 triệu rưỡi. Cũng thấp nhưng mà đều công, khi nào cũng có công.
- H: Thế chị còn có nghề phụ nấu rượu nữa ă?
- Đ: ừ, chị có nấu rượu mà thường thường mà rồi mà trước có hai em nó ở nhà phụ giúp cho chị nữa thì chị đi phụ hồ, phụ xây nhưng mà đợt này em nó đi đại học rồi mà mẹ lại già nên chị không đi phụ xây được thì chị nấu rượu. Ồ, chị vẫn nấu rượu rồi chăn nuôi làm thêm.
- H: Nấu rượu thì chị nấu quanh năm hay là?
- Đ: Kiểu mùa rảnh, mùa mà mình theo ngoài đồng thì thôi. Mà rảnh rồi, mưa gió thì mình nấu, tranh thủ.
- H: Nếu mà không nấu rượu được thì chị lại đi phụ xây?
- Đ: Đợt này chị mẹ già, con dại nên chị không đi được mấy đâu.
- H: Bà nhà mình năm nay bao nhiêu tuổi rồi?
- Đ: Bà nhà mình 85 tuổi mà bị bệnh quẫn trí rồi, mọi cái, mọi sinh hoạt đều phụ thuộc hoàn toàn vào chị, vào anh chị.
- H: Hai em đi học trên Tp.Hồ Chí Minh thì chị chi phí cho các em mỗi tháng mất bao nhiêu?
- Đ: Chị chi phí cho hai em đi học mỗi tháng trên 4 triệu, 5 triệu trở lại. Đó là cả hai em vì nhà chị giao hẳn như vậy vì không có, nông thôn thì chi có thể thôi, đó là cả ăn ở, cả học.
- H: Nhà mình có vay vốn cho các em đi học không?
- Đ: Có, nhà chị hàng năm có nhờ nhà nước cho vay hai đợt. Mỗi đợt là 10 triệu rưỡi hay 11 triệu gì đó một đũa. Hai đũa là hai đợt thì được hăm một triệu một năm.
- H: Chị có biết mình được vay cái vốn đó trong bao lâu và hình thức hoàn trả vốn vay đi học là như thế nào?
- Đ: Nhà nước là ra cái luật chung cho vay hàng ngàn, hàng trăm hộ, hàng ngàn hộ có sinh viên đi học thì được vay, mỗi hộ có sinh viên đi học thì được vay 1 năm là 10 triệu rưỡi, mà mới nghe nói chứ cũng không cụ thể lắm nhưng mà khi nào đến mà học xong cái chương trình học đại học ra đi làm rồi thì mới phải hoàn trả cả vốn lẫn lãi.
- H: Thế lãi đó được tính như thế nào?
- Đ: Lãi tính 0,65% trên 1 năm. Đó là sau khi ra trường rồi có việc làm rồi thì hoàn trả lại.
- H: Trong thời gian bao lâu phải hoàn trả lại hết cả vốn và lãi đó?
- Đ: Nếu mà, cái đấy chị cũng không cụ thể lắm, nếu mà họ giao hạn cho là trong một năm hay là trong 6 tháng gì đó đấy. Đại khái là nếu mình có trả trước, trả sớm hơn thì họ khuyến khích chứ mà nếu mà không thì thôi.
- H: Nhà mình cấy lúa một năm có được 2 vụ không? Và thu hoạch một năm được bao nhiêu?
- Đ: Chị cấy hai vụ. Một năm chị thu hoạch là 4 tấn bình quân. Nếu mà được mùa thì hơn một tí nhưng mà mất mùa thì lại tụt nên là ta cứ bình quân thế đi.
- H: Giá lúa thì được khoảng bao nhiêu?
- Đ: Giá lúa thì nếu mà lúa đông xuân được 80-90 nhưng mà giá lúa hè thu chỉ được 60-70, thì ta bình quân lại là lúa 70 hoặc 80 đi.
- H: Tại sao lúa hè thu nó lại rẻ thế ă?
- Đ: Ừ, lúa hè thu là lúa giành cho chăn nuôi thôi nên nó rẻ. Lúa đông xuân thì lại được 80-90. Lúa hè thu đó chỉ dùng cho chăn nuôi thôi chứ nó ai ăn cái lúa đấy.

- H: Thế một sào lạc một năm chị thu hoạch được bao nhiêu?
- Đ: 1 sào lạc thì một năm chị được khoảng 7-8 yến lạc thối, chỉ sử dụng để làm đồ ăn quanh năm với lại làm quà biếu chứ nó bán được hột mô. Nhưng mà nếu bán thì 1 yến được khoảng trăm rưỡi, trăm tư. Nhưng mà nhà chị toàn dùng để ăn với đi biếu chứ không bán được tí mô.
- H: Thế còn gà, vịt thì sao?
- Đ: Nói thật với em là gà vịt chỉ để giỗ, tết ăn với tiếp khách chứ có bán được đôi con mà bảo là tính ra thu nhập, tính ra kinh tế thì không có. Vì chỉ nuôi nhỏ lẻ chứ không nuôi được nhiều.
- H: Thế chị sinh ra và lớn lên ở đây luôn ả?
- Đ: Chị sinh ra và lớn lên cũng ở trong cái xã ta luôn.
- H: Chị có nghe các ông bà kể lại về lịch sử hình thành của cái xóm, thôn đây không?
- Đ: Chị cũng không biết lắm, anh thì biết rõ hơn vì anh là cán bộ thôn từ khi trẻ từ cán bộ đoàn rồi đến cán bộ thôn. Em mà gặp được anh thì cụ thể hơn nhưng mà chị thì cũng không rõ lắm. Xóm ta đây hình thành từ thời các cụ xưa đến giờ thì cũng cứ chủ yếu là nông dân thối chứ cũng nó có một cái nghề chi cả, chủ yếu là nông dân thối.
- H: Trong xóm đây thì cũng không có nghề phụ gì ả?
- Đ: Không, chỉ có ai đi phụ xây thì phụ thối. Còn các cụ xưa thì có rèn với rũa thối.
- H: Thế là thời các cụ cũng có thêm nghề rèn?
- Đ: Cũng cứ đi rèn thuê với lại cày ruộng thối chứ cũng không có nghề gì?
- H: Nghề rèn là tại xóm đây luôn ả?
- Đ: Không. Xóm bên trên là làm rèn chứ xóm nhà chị không ai làm rèn tại xóm mà chủ yếu chỉ có ruộng với đi làm thuê.
- H: Xóm làm rèn đây là xóm mây?
- Đ: Xóm bên Trung Lương, bên tê, không phải xã ta mô.
- H: Đó là xã khác?
- Đ: Ừ, bên thị xã, họ rèn cả làng.
- H: Thế xóm ta hiện nay cũng không có cái nghề rèn nữa. Ngoài ra còn có nghề thủ công nào khác ở đây không?
- Đ: Không. Từ khi chị biết đến giờ thì trong xã mình không có xóm nào làm được cái nghề thủ công, các nghề thủ công để thu hút lao động có việc làm thì không có.
- H: Chị làm nông nghiệp nhiều năm thì có được học qua trường lớp gì không?
- Đ: Nói thật là mình cứ làm theo cha mẹ, khi nhỏ thì cứ làm theo cha mẹ thối. Đến khi lấy chồng về đây thì cũng được cán bộ tỉnh, cán bộ huyện rồi các cái nhà khoa học người ta về, hàng năm người ta cũng về tổ chức các buổi tập huấn để hướng dẫn cách chăn nuôi, rồi trồng trọt. Chứ thực tế mình cũng không được qua cái trường lớp mô cả, mới được học các cái khoa học công nghệ của tỉnh, của huyện, của nhà nước mới đây thối, chứ từ trước thì ta cũng cứ làm theo bố mẹ vậy thối.
- H: Khi chị sinh ra và lớn lên ở đây chị có biết về hệ thống kênh mương tưới tiêu ở trong xóm đây như thế nào không?
- Đ: Từ khi mà chị biết và làm ruộng tới giờ thì chị thấy là hệ thống tưới tiêu là phụ thuộc vào máy bơm.
- H: Những năm bẫy mẫy đã có máy bơm rồi ả?
- Đ: ừ, kênh mương dẫn nước từ trên Linh Cảm về. Từ trước đã có một trạm máy bơm cho xã nhà rồi. Trước là hình như cả huyện có một nơi dẫn nước là trên Linh Cảm, cứ dẫn nước từ trên Linh Cảm về rồi cho qua các kênh mương.
- H: Tức là khi đó đã có hệ thống mương máng rồi?
- Đ: Ừ, có cái hệ thống kênh mương từ trước đến giờ.
- H: Các hộ gia đình có phải đi tát nước từ các mương đó vào ruộng nhà mình không hay là nước từ mương dẫn thẳng vào ruộng?

- Đ: Chỉ có những ruộng mà không dẫn được nước trực tiếp vào thì khi nó mình mới phải tát. Nhà này nhà kia rủ nhau đi tát, chứ mà những cái ruộng mà gần mương máng dẫn nước vào thì thôi. Mà khi nào cũng có cán bộ thủy nông, thì trong thôn xóm cứ bầu vài ba người để họ dẫn nước về.
- H: Theo như chị thấy thì hệ thống kênh mương dẫn nước tưới của xóm mình so với 10 năm trước thì hiện nay có thay đổi gì không? Nếu có thay đổi thì thay đổi như thế nào và hiệu quả của nó trong canh tác nông nghiệp ở địa phương là như thế nào?
- Đ: Giờ so với trước thì nói thật với em là hệ thống dẫn nước về ruộng với các mương máng thì được thay đổi rất là nhiều, được nâng cấp rất là nhiều lần và cũng rất là công phu. Hệ thống mương máng giờ rất là tốt rồi vì được nhà nước đầu tư toàn mương cứng hết, được nâng cấp nhiều. Kênh mương bây giờ được xây kiên cố hết rồi chứ trước đây toàn mương đào, mương đất thôi.
- H: Việc quản lý hệ thống kênh mương trong xóm hiện nay được thực hiện như thế nào?
- Đ: Giao cho một cán bộ thủy nông, giao cho người làm hệ thống dẫn nước này này để bảo vệ.
- H: Ở vùng này có hay bị lũ lụt không?
- Đ: Ở vùng nhà chị đây thì hay bị ngập úng chứ không bị lũ, ngập lụt chứ không bị cái vùng lũ xiết. Chỉ bị ngập thôi, nước chảy không kịp là bị ngập thôi.
- H: Ngập ở đây là chỉ ngập ngoài đồng thôi hay là ngập cả vô nhà ạ?
- Đ: Ở đây ngập ngoài đồng ngập vô là nhà chị phải chèo thuyền trong nhà đây này. Nếu như nước ngoài sông La mà to, nước trong này không chảy ra được, đóng cống thoát, là trong ngoài chỉ là như nhau.
- H: Nếu so sánh tình hình ngập lụt hiện nay với 10 năm trước chị thấy có thay đổi gì không? Ngập lụt tần suất nhiều hơn hay ít hơn, mức nước sâu hơn hay nông hơn?
- Đ: Nói chung thì trước đây ngập nhiều nhưng mà dân cũng các cái dụng cụ với lại người là chủ quan, chứ còn giờ thì được các cái thông tin truyền hình nhiều với lại dân có các cái phòng chống được với lại mỗi người dân cũng có trách nhiệm nhiều hơn nên là cũng đỡ.
- H: Từ trước đến nay, từ khi chị còn bé đến khoảng 10 năm về trước thì năm nào cũng bị ngập hay chỉ thỉnh thoảng một vài năm mới có một đợt ngập?
- Đ: Thỉnh thoảng khi nào mà bão lụt lớn thì mới ngập chứ cũng không phải là năm nào cũng ngập. Có năm thì cũng bị ngập một vài lần nhưng cũng có năm thì không bị.
- H: Điều đó là trước đây hay là bây giờ?
- Đ: Trước đây cũng rứa mà bây giờ cũng rứa. Năm bị ngập một lần, năm vài lần mà cũng có năm thì không bị.
- H: Tại sao chị lại nói rằng trước đây người dân mình lại chủ quan với ngập lụt? Và điều đó dẫn đến những hậu quả như thế nào trên các khía cạnh như sản xuất, cơ sở vật chất, rồi sức khỏe con người...?
- Đ: Nói thật là trước đây là cũng chưa nhiều, chưa có cái thông tin đại chúng lắm, chưa được, chưa có thông tin nhiều như bây giờ, thì cứ làm, cứ chăn nuôi, trồng trọt rồi là mai một chi mà ngập úng là mất hết. Nhưng mà giờ là có cái thông tin đại chúng đưa tin nhiều, rồi thì đài báo đưa tin nhiều cho nên thành thử người dân vẫn biết được là sắp đến ngày mùa bão lũ là cũng hạn chế. Cũng ví dụ như định xây dựng thì người ta cũng ngưng, mà định trồng trọt người ta cũng ngưng nên thành thử là giảm được cái thiệt hại.
- H: Về trồng trọt, trước đây mình có biết cách nào để hạn chế thiệt hại không?
- Đ: không, nhà chị thì chịu thôi. Nếu mà lúa mới đương cấy xong hoặc là lúa đương gần gặt rồi mà thiên tai đến là chịu đó, là phải chịu mất, không mần được chi hết trơn. Là vì các cái cầu cống thì nếu như nước ở ngoài mà nhỏ thì người ta mới mở cống cho ra, còn nước ngoài mà lớn thì phải chịu đóng cho nên là bị mất hết. Nói chung mà khi thiên tai, bão lũ đến thì không nói hết được, mất hết.
- H: Chị có biết lụt ở đây thường về vào thời gian nào trong năm?

- Đ: Trong năm thường là về từ tháng 8 trở đi đến tháng 10 âm lịch, tháng 11, tháng 12 thì cũng ít.
- H: Thế mình đã biết được cái thời gian lụt về như thế thì mình có cách nào chẳng hạn như trong việc chọn giống, canh tác này, kỹ thuật canh tác này thì có cần lưu ý gì không?
- Đ: Đúng rồi. Do cái mùa lũ thường đến vào khoảng nửa tháng 7 cho đến tháng 10 thì tỉnh cho đến huyện, cho đến xã thì người ta là chỉ đạo là mình phải thu hoạch trước cái tháng 8 ni. Nhưng mà nhiều khi là do cái bữa mình cấy là hạn hán nhiều quá thì cấy có muộn đi thì là sau cái mùa gặt ni thì mới bị ngập này. Còn không nếu mà chỉ đạo đúng được, làm được đúng theo kế hoạch thì cũng thu hoạch được trước mùa lũ không bị mất chi đâu.
- H: Tức là huyện và xã cũng đã có chỉ đạo cho mình là phải thu hoạch trước cái mùa bão lũ?
- Đ: Ừ, phải thu hoạch trước cái mùa bão lũ.
- H: Làm thế nào để mình có thể đảm bảo thu hoạch trước mùa bão lũ?
- Đ: Thì mình phải chọn những cái giống ngắn ngày. Giống khoảng trăm ngày trở lại thôi.
- H: Cái giống ngắn ngày đó mình sử dụng cho cả 2 vụ ạ?
- Đ: Không, giống vụ tẻ khác. Vụ mà vụ đông xuân là giống dài ngày hơn, mà vụ hè thu là giống ngắn ngày hơn. Giống vụ đông xuân như là P6, X23 này, giống đó khoảng 90 đến 100 ngày, nhưng giống của hè thu thì còn phải ngắn ngày hơn nữa để thu hoạch càng sớm càng tốt, chứ nếu không thì ra đi mò ngoài đây. Nói thật với em là như năm ngoái là lúa chín đẹp như thế nhưng mà bắt đầu lụt vô bờ thuyền lên cái là hấn mọng hết. Nếu như bão lũ đến sớm là mất hẳn cái mùa ni [hè thu] không mò được.
- H: Làm sao mà chị biết được để chọn lựa cái giống ngắn ngày nhất để canh tác?
- Đ: Cái đó thì cũng do huyện với tỉnh, với xã chỉ đạo chứ mình cũng không biết được. Thì mình cũng có rút kinh nghiệm nhưng mà cũng phải có sự chỉ đạo của cấp trên chứ một mình mình có muốn làm cũng không làm được, phải có đại trà.
- H: Tức là nhà nào cũng sử dụng giống như thế?
- Đ: Nhà nào cũng biết nhưng mà cũng phải có sự chỉ đạo, chứ mà thí dụ chị muốn làm một mình cũng không làm được, cũng mất. Phải nhờ sự chỉ đạo chung.
- H: Vụ hè thu sử dụng giống ngắn ngày thì so với vụ đông xuân năng suất có bị ảnh hưởng gì không?
- Đ: Nó cũng thua giống của vụ đông xuân. Một sào cỡ được 1 tạ, gần 1 tạ thôi. Cái hè thu là thua cái đông xuân.
- H: Lúa vụ đông xuân thì năng suất thế nào?
- Đ: Được khoảng 2 tạ rưỡi đến 2 tạ 7 trên một sào. Đó mà mùa nó chỉ được tạ, tạ rưỡi thôi, mùa giáp bão lũ này. Nhưng mà mình vẫn phải chấp nhận dùng giống năng suất kém hơn vì nếu như không được cũng phải làm giống ngắn ngày nhất để khỏi bị lụt.
- H: Chị đánh giá như thế nào về hiệu quả của việc sử dụng giống ngắn ngày như hiện nay?
- Đ: Nhờ giống ngắn ngày nên là từ tháng 8 trở đi là thu hoạch hết rồi, là đồng không nên khi lũ về thì không mất chi. Nhưng nếu không may mùa mưa mà về trước tháng 7 là lúa đang ngoài đồng hết thì thiệt hại. Nói chung là hàng năm, dân với sự chỉ đạo của tỉnh, của huyện với lại theo kinh nghiệm của cha ông nữa. Theo sự chỉ đạo là làm như vậy nhưng mà trong thời gian mình chưa thu hoạch được, ví dụ như vào mùa tháng 4 có thể là cũng làm một trận cũng nên thì lạc cũng lút mà lúa cũng lút, rồi sau hấn ra. Nhưng mà ví dụ lụt trước tháng 7 thì lúa đang ngoài đó cũng chưa thu hoạch kịp. Nhưng mà thường thường, nói chung theo chị thì cái đó cũng ít, lụt cũng ít đến vào cái mùa nó. Thường cũng phải từ tháng 8 trở lên là nhà chị biết rồi, mùa mưa, mùa lụt là phải tập trung thu hoạch cho hết ngoài đồng, không có gieo tria thêm chi nữa.
- H: Thu hoạch xong ngoài đồng về thì mình xử lý như thế nào để bảo quản được cái lương thực, thực phẩm của mình?
- Đ: Thì mình cứ khi có nắng là phơi, vì mình chưa có máy sấy nên là cứ có nắng là phơi từ trong nhà ra đến ngoài đường để thôi. Nói chung vẫn bảo quản được hết, không mất mát

- chi cả. Cái mô mà người ăn được thì để người mà cái mô hần không may, hần xấu vì mắc mưa dài ngày thì cho gà, cho vịt.
- H: Trong kinh nghiệm làm nông nghiệp hàng ngày chị có kỹ thuật gì khác để giúp cây lúa chống chịu được với lũ lụt?
- Đ: Nói thật là giờ chuẩn bị mùa bắc đến nơi này, phòng chống rét này thì cứ phải dùng tre nứa rồi bao nilông phủ này để chống rét cho mạ này. Xong lúc làm đất thì giờ làm máy nên cũng cứ làm bình thường vậy thôi, làm thuận thực đất vậy thôi không có gì đặc biệt, mà chăm bón thì cũng bình thường vậy thôi. Tuân theo cái chỉ đạo của tỉnh, của huyện và của xã.
- H: Những năm gần đây có năm nào mưa lụt về mà nhà mình chưa kịp thu hoạch, lúa còn đang ở ngoài đồng không?
- Đ: Năm xưa, năm cách đây 1 năm rồi. Năm ngoái đây là nhà chị lụt đi mò ló [lúa]. Em coi trên ti vi chắc cũng thấy, đi mò mà lúa đã lên mộng, lên bông hết cả rồi, chỉ thu về để chăn nuôi.
- H: Nhưng cái lúa mà đã mọc mầm thế thì mình xử lý thế nào?
- Đ: Vẫn thu hoạch về, vẫn chờ nắng rồi phơi khô là để dùng cho chăn nuôi.
- H: Những lúc như thế thì ai là người thường phải đi thu vớt lúa?
- Đ: Chị với anh.
- H: Nhà mình có cái phương tiện gì để mà đi thu vớt lúa?
- Đ: Thuyền đó. Thuyền thủ công bằng tôn đấy, không thì là thuyền nan.
- H: Thuyền tôn thì đi được mấy người?
- Đ: Chỉ đi được 1 người thôi chứ nó đi được nhiều. Như nhà chị thì chủ yếu là chị lội dưới rồi để lúa trên thuyền thôi, chứ ngồi trên thuyền thì nó thu hoạch mô được. Khi nó là phải lội, người thì lội mà lúa thì để trên thuyền đấy vô.
- H: Cả hai anh chị cùng đi vớt lúa chứ không có phân biệt gì.
- Đ: Không, trong nhà có ai, nhân lực làm được là đi hết. Chỉ có bà già với con nít không đi được thì thôi chứ thanh niên, học sinh gì là ra hết.
- H: Bình thường trong công việc sản xuất nông nghiệp thì anh chị phân công lao động như thế nào? Những công việc gì chị làm và công việc gì thì anh làm?
- Đ: Nhà chị đây thì anh thì làm việc thôn xóm, rồi việc xã từ khi anh chị lấy nhau đến giờ thì thường thường là anh đi làm việc của anh, rồi nếu mà rồi công việc tập thể được ngày nào, buổi nào thì anh hỗ trợ chứ còn anh không hỗ trợ được thì chị làm thôi. Mà chị làm không kịp thì chị lại phải kêu gọi chị em làm giúp.
- H: Làm giúp tức là đôi công đấy ạ?
- Đ: Ừ, chị cứ đôi công, đôi công rồi thì chị em cứ làm đôi cho nhau.
- H: Những công việc nặng nhọc như cày bừa thì sao?
- Đ: Cày bừa thì trước đây chị vẫn làm được, nhưng mà giờ thì nhà chị có máy rồi. Nhiều rồi, giờ nông dân người ta cũng dùng máy nhiều rồi.
- H: Ở đây có nhiều nhà có máy cày, máy bừa không?
- Đ: Nhà cái, hai ba nhà một cái.
- H: Thế là giờ khâu làm đất mình sử dụng máy móc hết rồi, không phải sử dụng trâu bò để kéo như ngày xưa nữa?
- Đ: Ít. Trâu bò giờ thì ít. Còn cây gặt thì chị em làm đôi cho nhau.
- H: Ở đây nhà nào cũng có cái thuyền nan hoặc cái thuyền tôn đấy ạ?
- Đ: Ừ, ở đây mỗi nhà, nhà nào cũng sắm để dùng tại vì đất lụt đây biết rồi.
- H: Những khi lụt ở ngoài đồng như thế thì mình có đi hỗ trợ người khác những nhà mà họ chưa thu hoạch kịp ấy?
- Đ: Có, thường xuyên giúp nhau. Ví dụ chị thu hoạch được của chị ruộng lụt rồi còn ruộng cao để đó đi thu hoạch những nhà ruộng lụt. Nói chung là đó là do tình cảm xóm làng giúp đỡ nhau.

- H: Thế khi đó có phải tính công xá gì không?
- Đ: không, không cần. Mà em cũng không cần phải gọi chị nếu mà chị thấy em chưa mò được hết thì chị này rồi bà con thân cận tập trung nhân lực rồi đi mò cho em, rồi sau đó em lại đi mò cho nhà khác. Nói chung là cùng nhau cố gắng đi mò về hết, cái nào người không dùng được thì chăn nuôi chứ cũng không để bỏ đi mô. Vì là công sức mình đã bỏ ra, rồi bao nhiêu lần đạ, rồi công này.
- H: Nếu xét về tác động của mưa lũ đến người nam giới và phụ nữ trong gia đình thì ai sẽ chịu nhiều tác động hơn, bị ảnh hưởng nhiều hơn?
- Đ: Nhà chị đây nói chung giờ thì nó cũng bình đẳng rồi. Giờ mà bão lũ đến thì nam giới thì làm việc mạnh mà nữ giới thì lo thu gom những cái vật vãnh trong nhà. Khi nó thì ai cũng như ai.
- H: Như thế tức là có sự phân công lao động rồi, những việc nặng nhọc thì là nam giới làm?
- Đ: Ừ, những việc nặng nhọc như là bốc vác, cất đặt, kê đồ. Rồi phụ nữ thì lo đưa cà, mắm muối cho đủ để cơm cháo trong cái nhà đó. Nói chung là bão lũ chi thì cũng ảnh hưởng cả hai giới. Nói chung cũng như nhau.
- H: Như chị thấy những gia đình mà không có nam giới, người đàn ông trong nhà thì họ có vất vả hơn không? Những lúc mưa lụt thì họ làm thế nào để giải quyết được những công việc nặng nhọc đó?
- Đ: Không có nam giới trong nhà thì họ cũng vất vả hơn. Thì những phụ nữ nào mà không có nam giới trong nhà thì cộng đồng ở khu dân cư ví dụ như biết em trong nhà chỉ có mẹ con đàn bà thì là chị nói với chồng chị rồi với các chú bên xóm này là tập trung đến rồi thêm anh em nội ngoại nữa là hỗ trợ nhân lực mạnh, quân đội mạnh đến để hỗ trợ cho mẹ con người ta chứ cũng không để cho mẹ con người ta phải chịu cảnh thiệt thòi hơn những gia đình có đàn ông mô. Nói chung thì tinh thần đoàn kết ở đây cũng tốt. Mà thường thường ở khu dân cư, các cấp chính quyền người ta cũng nói về cái phong trào đó rất là nhiều. Nói chung nói về lũ lụt thì hàng năm đều bị ảnh hưởng nhưng mà để mà bị nặng như các vùng khác như là tốc nhà tốc cửa là chưa có.
- H: ở đây mình có khi nào bị bão đổ bộ vào không?
- Đ: Bão cũng có nhưng thường thường là cây cối bao nhiêu là cũng đổ [đổ] hết rồi là hư hết chứ còn mà để mà bốc nhà đi khỏi mà để phải mần [làm] lại là đương ít.
- H: Bão thì nếu so với 10 năm trước thì giờ nhiều hơn hay ít hơn.
- Đ: Cũng ít hơn. Như giờ nhà chị đây thì thấy ít đến hơn. Thấy bão báo mù mịt chứ mà dân mà tinh thần chuẩn bị, chằng chống đấy chứ mà lại không bị, không đến, cứ đến vào Quảng Ngãi, Đà Nẵng với trong nó.
- H: Ở đây khi mà nghe tin báo bão là dân mình cũng đã có chuẩn bị để ứng phó rồi? Thường là sẽ chuẩn bị những gì?
- Đ: Đã chuẩn bị rồi. Thường là với những cây cối lớn sát nhà thì người ta chặt, rồi là mái che với nhà cửa thì người ta chằng chống thôi. Nếu như nhà nào không kiên cố thì mẹ con, cha con đi nơi khác.
- H: Ở đây có khu nào để cho dân đến tránh trú bão không?
- Đ: Ở khu nhà chị nó có, không có khu tránh bão chung, khu tập thể. Chỉ có nhà chị mà không kiên cố bằng nhà em thì chị đến nhà em, mà em mà không kiên cố thì em lại đến nhà khác.
- H: Ở đây ngập lụt nhiều như vậy thì nó có ảnh hưởng đến chất lượng đất canh tác không?
- Đ: Chất lượng đất thì nói chung cũng không ảnh hưởng chi lắm. Chỉ có ảnh hưởng là người, rồi vật chứ còn đất thì cũng không ảnh hưởng chi lắm.
- H: Sau mỗi đợt lụt như thế thì mình có phải cải tạo nhiều đối với cái đất ngập đấy không?
- Đ: Thì mình cũng cứ cày bừa, rồi bỏ phân bón, rồi bón với cải tạo đất với là bón lần đạ để trồng tiếp vụ khác thôi chứ cũng không phải làm gì. Vì các cái vùng lũ khác, người ta mỗi lần lũ là bị cát bồi này, rồi bị hấn bị đắp lên cao nhưng mà nơi nhà chị đây không có, không có cái lũ xiết mà chỉ có ngập úng thôi. Nên là đất cũng không bị ảnh hưởng nhiều,

- mình chỉ cải tạo bằng vôi viéc với phân bón thôi vì hấn cũng không có cái chi bồi lên cả, để mà sau lụt phải huy động lực lượng đi nạo vét như ở nơi khác là không có.
- H: Khi trước chị có nói là ngập lụt ở đây chỉ có ảnh hưởng nhiều đến người và vật. Cụ thể là gì ạ?
- Đ: Thì người thì mỗi lần lũ lụt xong thì cũng các cái về phần mặt môi trường nó bị ô nhiễm nhiều thì người cũng có khi bị xảy ra các cái bệnh truyền nhiễm, bệnh nhiễm thí dụ như là nói chung thì các cái bệnh cũng không phải là nghiêm trọng lắm nhưng mà cũng cứ có cái bệnh ví dụ như lở ngứa, ròi ỉa chảy, nói chung là cũng không phải những cái bệnh quan trọng nhưng mà cứ bị nhiều, bị tràn lan, mà chủ yếu là lở ngứa.
- H: Liên quan đến chăm sóc sức khỏe cho mọi người trong vùng lũ lụt thì chị quan sát thấy ở đây tỷ lệ chị em bị mắc bệnh phụ khoa có cao không?
- Đ: Cũng cao, cũng nhiều. Cứ u dạ con, ròi u buồng trứng ròi thì là các cái bệnh về phần phụ vẫn nhiều.
- H: Khi mà mọi người phải ngâm mình trong nước lũ để đi vớt lúa thì thời điểm đó bệnh phụ khoa ở phụ nữ có nhiều hơn không?
- Đ: Không, cũng ít, không tràn lan lắm. Bởi vì giờ so với trước thì cũng sẵn các cái dụng cụ vì như nhà chị giờ mà ra đi thu hoạch lụt, lội nước bần thì chị vẫn có quần áo nilông. Ai nấy vẫn có ý thức bảo vệ thì hấn cũng đỡ hơn. Công nhận là giờ do cái thời đại thì cũng có nhiều đồ, dụng cụ để mà phòng chống hơn. Nên nói đúng ra là khi bão lũ đến để mà dịch bệnh tràn lan là vẫn ít hơn trước.
- H: Trước khi ngập lụt thì nhà mình có phải mua thuốc về trữ trước không?
- Đ: Nhà chị thì nói thật bệnh khi nào thì mua khi đó chứ nó có tiền để mà mua trữ trước, mà cũng ít khi mua trữ vì các cái loại thuốc mà mình trữ thì cũng không hay dùng nên thôi đến mô chạy đó.
- H: Những lúc như vậy cứ sau ngập lụt lại xuất hiện những bệnh đó thì mình có rút được ra kinh nghiệm gì để chuẩn bị để phòng trước không?
- Đ: Thì nhà chị thì cũng, khi mà biết được lũ lụt sắp đến ròi thì dân giờ người ta cũng có ý thức được bao nhiêu nước, là người ta phải trữ nước sạch để không bị, không ăn uống cái nước bần nớ đó. Người ta phải dùng toàn bộ nước sạch để ăn, uống.
- H: Tức là trước khi lũ lụt về là các gia đình đã phải trữ nước sạch ròi?
- Đ: Ừ, người ta đã phải trữ nước ròi. Giờ có nguồn nước sạch thì người ta cũng dự trữ hết ròi, không ai đi tìm nguồn nước bần mô. Khi lũ lụt đến thì quan trọng nhất là ảnh hưởng đến cái chăn nuôi. Bò cũng uống cái nước nhớt nhiều, ròi là cũng lội dưới cái nước lạnh cũng sinh bệnh ra cả này, ròi thì béo thì thành tốp này, ảnh hưởng rất là lớn tới cái chăn nuôi.
- H: Như thế là cũng thiệt hại nhiều cho chăn nuôi?
- Đ: Ừ, cũng dịch bệnh nhiều.
- H: Thế có khi nào bị chết nhiều không?
- Đ: Cái đó cũng đỡ ròi vì giờ người ta cũng biết cách phòng ròi, ít tình trạng để chết trong chuồng lắm.
- H: Với vật nuôi trong mùa lũ chị có thể kể về những khó khăn gặp phải trong chăn nuôi?
- Đ: Có, rất là khó khăn. Nó ra nó gặp ròi nó uống nước bần nhiều này, ròi thì là chuồng trại bị lụt thì mình phải đưa bò, me đi gửi nhưng mà hàng ngày thì cả người và bò, me cứ lội dưới nước lụt cũng nhiều. Với lại ăn uống thì cũng nó có chi ăn, chỉ có chất khô thôi, rom khô với cám.
- H: Thế thì mình phải dự trữ sẵn rom?
- Đ: Ừ, mình phải tích rom quanh năm với lại phải nghiền cám, nghiền lúa, nghiền ngô cho ăn.
- H: Có khi nào nhà chị phải đưa trâu bò đi gửi chưa? Và nếu gửi thì gửi ở đâu?
- Đ: Nhà chị gửi nhiều lần ròi. Cứ chọn nhà ai cao nhất không lụt là gửi, tập trung bò me đến đó gửi cả. Còn nhà ai mà không lụt là cả xóm qua gửi đó, có khi lại tập trung ngoài đê hết. Như cái đợt trước nước vào nhà là nhà chị cả xóm bò cột ngoài đê cả đêm, cả ngày. Bò để

- cũng cứ để đội mưa ngoài đê chứ cũng không biết đi mô nữa vì nhà lụt rồi. Nói chung là lụt lội đến thì khổ nhất là cái chăn nuôi, chứ còn người thì cũng đương dùng thuyền, đương trốn được mà ăn mà uống. Khổ nhất là bò, me với gà, vịt, lợn.
- H: Mùa lụt là gia súc gia cầm lên đê hết?
- Đ: Ừ, ra đê hết. Gà vịt cũng lùa lên đê hết, con mô mất thì mất mà con mô còn thì còn.
- H: Nhà nào cũng lùa ra đê hết thế không sợ mất ạ? Có ai trông coi cho nhà mình không?
- Đ: Bò, me thì nỏ mất. Mất là do kẻ trộm vô đất trong chuồng nhưng mà mùa lụt đưa ra thì đưa ra đê, người cũng phải đứng đó canh chứ.
- H: Thế mọi người trong xóm cắt cử nhau ra canh bò, me ạ?
- Đ: Ừ, nước vào nhà, nấu ăn phải ngồi trên giường. Khổ khổ lắm. Nói chung là cái vùng mà bão lụt đến thì không nói hết khổ nữa.
- H: Còn những nỗi khổ gì do lụt nữa chị kể giúp em?
- Đ: Khổ nhất là nước vô nhà, rồi ngập vườn, ngập nhà, ngập hết chứ. Mọi cái mua bán thì không ai đưa vô bán cho mình. Nhà chị đây là nếu nước không chảy xiết thì còn chèo được thuyền ra đê chứ còn nước mà chảy xiết thì thôi, lên chạn ngồi hết. Cũng vui nhưng mà khổ.
- H: Vui ở cái chỗ nào?
- Đ: Vui ở chỗ nhà ai nhà nấy ở trên chạn chả có mần được cái chi, chỉ ăn với nói chuyện thôi.
- H: Ngồi trên chạn thì nhà nào ở nhà nấy có ai mà chuyện trò đâu thì có gì mà vui?
- Đ: Giờ có điện thoại chứ. Mà nhà chị thì có thuyền vẫn chèo được đi thăm được nhau.
- H: Để chuẩn bị trước khi lũ lụt về thì trước đó gia đình nhà mình phải chuẩn bị, tích trữ lương thực, thực phẩm như thế nào?
- Đ: Ừ, nói chung kể cả lương thực thực phẩm để mà dự trữ cho cả người và vật nuôi là phải dự trữ quanh năm. Vào mùa mưa, nói thật với em khi mà nghe tin có bão lũ là bắt đầu cảm cũng đi nghiên nhiều này, gạo cũng đi xay nhiều này, rồi các cái đồ mà để dùng cho, phục vụ cho cái ăn uống là mình cũng phải mua về đó.
- H: Mỗi đợt như thế chị thường nghiên khoảng bao nhiêu thóc, lúa, bao nhiêu cám gạo?
- Đ: Nhà chị nông thôn thì thóc lúa là có sẵn rồi. Thì mình xay đi một tạ lúa, rồi nghiên lấy khoảng 6-7 yến thóc với ngô cho bò.
- H: Nhà mình có trồng ngô không?
- Đ: Có, thỉnh thoảng cũng có trồng được.
- H: Nếu quy ra tiền cho số lương thực thực phẩm gia đình chị chuẩn bị cho cả người và gia súc, gia cầm trước mùa mưa lũ là khoảng bao nhiêu?
- Đ: Khoảng gần 2 triệu, đấy là chưa kể tiền mua bán ăn uống. Cái này thì nhà mô có nhiều mua nhiều, nhà mô có ít mua ít mà nhà mô không có thì nhịn.
- H: Ngoài thóc lúa xay trước thì chị còn tích trữ những thực phẩm khô gì chuẩn bị cho mùa lũ nữa?
- Đ: Cho người thì nhà chị cứ mua các cái gia vị về đó rồi thì hàng ngày thì mình mua được cá thịt chi nữa ăn, rau thì không có này.
- H: Hàng ngày là nhà mình vẫn đi chợ mua được cá thịt ạ?
- Đ: Ừ, thì vẫn chèo được thuyền đi mua. Nhà chị đây may là lũ đến nhưng mà nó không xiết nên nói chung đương đỡ hơn các vùng khác nhiều.
- H: Như thế cái quan trọng nhất là mình phải chuẩn bị tích trữ trước gạo, cám cho người và vật nuôi.
- Đ: Ừ, quan trọng nhất là lương thực chứ còn thức ăn hàng ngày thì vẫn có thể mua bán được, mà mình nếu như không mua được thì mình chịu ăn khổ khổ đi, ví dụ như vừng lạc, rồi dưa, cà, mắm, muối. Những cái đấy trong nhà có, trong hộ dân ai cũng biết nên họ cũng đã chuẩn bị trước hết rồi. Những cái đấy ở nông thôn thì dễ.
- H: Những ngày lũ đi mua bán thực phẩm có khó khăn không?

- Đ: Cũng bình thường chứ cũng không khó khăn chi lắm mô. Các ông bà già thì cũng khó khăn thật đấy chứ như nhà chị đây thì cũng đương làm được, đương bươn được, làm được mà ăn chứ.
- H: Những đồ đạc trong gia đình này thì làm thế nào để tránh nước lụt?
- Đ: Kịch lên hết em ạ. Khi ấy ngâm nước thì đồ đạc sẽ bị hư nên là kịch lên trên giường, trên cao hết. Nhà ai đều vận động nhau, hô hào nhau cho lên hết, tránh tình trạng là để đồ ngâm dưới nước. Nước cứ lên cao bao nhiêu thì mình lại kê kịch lên bấy nhiêu.
- H: Lấy cái gì để kê đồ ạ?
- Đ: Thì cứ dùng đồ gỗ kê lên. Càng nước lên đến mô thì truyền đồ lên đến đó thôi.
- H: Đã khi nào nhà mình bị nước ngập hồng đồ đạc chưa?
- Đ: không, nhà chị đây ít lắm. Chưa khi nào bị.
- H: Các gia đình khác cũng làm như thế ạ?
- Đ: Ừ, các gia đình tự có ý thức, cứ làm nếu như ai mà thiếu nhân lực thì kêu gọi sự hỗ trợ của xóm làng kịch lên hết. Nói thật với em giờ là người dân có ý thức hết rồi, không lẽ lại để các cái lương thực khô của mình ngâm trong nước, rồi lấy gì mà ăn.
- H: Thế những cái lúa thóc như chị đang để đầy dưới nhà đây thì làm thế nào?
- Đ: nếu nước vô thì chị kịch lên.
- H: Khi nào nước vô thì chị mới cất lên hay là chị cất lên từ trước?
- Đ: Thì có những nhà họ cất lên từ trước nhưng như nhà chị đây thì khi mô nước mà vô đến ngoài sân kia thì chị mới kịch ló [lúa] lên trên chạn.
- H: Khi đóng thóc vào bao thì chị có phải làm gì đặc biệt hơn để cho nó tránh ngâm nước không?
- Đ: Thì bao bóng, bao nilông đấy. Cho thóc vào bao nilông xong rồi mình mới cho bao dứa ở ngoài. Nói chung là trước mùa lụt thì thường thường các hộ gia đình họ đều bỏ lúa lên cao hết. Nhưng mà nhà chị đây thì chị cứ bỏ đây thì để thường ngày chị đi xay, đi nghiền cho dễ vì lúc anh không có nhà mình chị vẫn có thể bỏ lên xe đi xay cho dễ, còn nếu như nước mùa lũ đến với lại thì vi cũng báo trước lâu cho nên là khi nào nước vào đến sân, mưa nhiều thì mình mới chuyển lúa lên.
- H: Nhưng xem thời tiết trên ti vi thì cũng chỉ biết được thời tiết trong ngày thôi chứ làm sao mà biết được lũ?
- Đ: Thì trong ngày nhưng mà ở đâu mưa to thì họ cũng báo mưa nhiều này, mưa lụt lớn này, nếu mà mưa liên tục trong 3 này thì khi nó là lo mà cây ló [lúa] lên này. Mưa 1 ngày là chưa cần cất này, nhưng mà mưa mạnh trong 2-3 ngày là phải cất đấy.
- H: Chị xem thời tiết báo cho khu vực nào là bắt đầu chuẩn bị cất lúa?
- Đ: Thì cứ báo cho khu vực miền Trung, Nghệ An, Hà Tĩnh. Cứ báo mưa to là ai nấy là bắt đầu chuẩn bị thu dọn.
- H: Lúc trước chị cũng nói đến việc hạn hán, ở đây mức độ hạn hán có nghiêm trọng không? Có xảy ra thường xuyên không?
- Đ: Không, nói chung thì nhà chị đây thì nghiêm trọng cũng nỗ nghiêm trọng vì là so với các vùng thì cũng không bằng các vùng khác mô.
- H: Hạn hán ở đây thường xảy ra vào thời gian nào trong năm?
- Đ: Một mùa, mùa tháng 5, tháng 6. Lúc đó cây lúa đang phát triển đó thì nước cũng không kịp tưới tiêu, chủ yếu bị khô nê đấy. Rồi thì ảnh hưởng rất là lớn vì lúa đang trong cái thời kỳ sinh trưởng thì lại bị khô mất rồi, thì thành ra là không ăn thua. Thì khi này chị mới nói với em là cái mùa hè thu này nó bị ảnh hưởng bởi cái hạn hán nên là thu hoạch thấp hơn cái mùa đông xuân là vì thế. Một mùa thì thu hoạch được 2 tạ, 2 tạ rưỡi nhưng mà một mùa thì chỉ được tạ đến tạ rưỡi thôi. Là cũng do trước thì hạn hán mà sau thì lụt. Khi mới cấy ra thì mắc cái hạn hán này mà đến khi gần thu hoạch mà lại chưa thu hoạch kịp thì lại mắc cái lụt.
- H: Thế nghĩa là hạn hán rơi vào cái thời điểm mình bắt đầu cấy vụ hai đúng không?

- Đ: Ủ, cây vụ hai đày, là rất là hạn hán.
- H: Khi đó mình có cách nào để giữ cho cây lúa được ẩm để sinh trưởng không?
- Đ: Mình thì nói chung hoàn toàn phụ thuộc vào trạm bơm tưới tiêu của xã, mà nếu như là tùy thuộc vào nước ngoài sông với lại tùy thuộc vào điện, nếu như mà điện không mất, nước ngoài sông ổn định thì khi nó nước tới mới kịp vì đương đờ chứ không thì một là nước mặn đến với hai là mất điện nữa là thôi.
- H: Nước mặn thì nó đến vào khi nào?
- Đ: Cũng cái mùa bắc đó, tháng 4, tháng 5 âm. Nước mặn thường thường tới là cái mùa bắc mạ đó, thế mới đen chứ.
- H: Có cách nào để mình nhận biết nước đó bị nhiễm mặn?
- Đ: Nước bị mặn là nhà chị chỉ uống thử thôi, uống mà nghe lờ là biết nước mặn đến rồi. Giờ trở đi là phải rút kinh nghiệm nước mặn là không bơm, bơm là chết hết.
- H: Một mình nhà mình không bơm hay là?
- Đ: Không, phải có sự chỉ đạo của xã chứ. Một mình mình làm răng có được mô.
- H: Xã cũng có chỉ đạo là nước mặn thì không cho bơm vào ruộng?
- Đ: Ủ, có chỉ đạo.
- H: Nhưng nếu mình không bơm nước vào ruộng thì cây lúa nó không có nước sinh trưởng?
- Đ: Không, ảnh hưởng rất là lớn. Không làm thế nào được cả, cứ chờ thôi. Chứ giờ bảo gánh nước tưới thì cũng không làm thế nào nổi. Nước mạ đây thì còn gánh được chứ nước nó thì không thể gánh nổi.
- H: Nếu so với 10 năm về trước thì chị thấy là hiện tượng nước bị nhiễm mặn đày nhiều hơn hay ít hơn?
- Đ: Như những năm gần đây thì năm mô cũng có nhưng trước đây thỉnh thoảng mới có. Bây giờ nước nhiễm mặn nhiều hơn. Nhưng mà năm mô mà mưa nhiều thì đỡ, cũng vào cái dịp đó nhưng mà thời tiết mưa nhiều thì lại không bị, đỡ hơn.
- H: Mình cũng chỉ có chờ trời mưa thôi chứ cũng không có cách nào để xử lý nước nhiễm mặn?
- Đ: Ủ, phải chờ thiên nhiên thôi. Mọi cái đều nhà chị làm đây là cũng phụ thuộc vào thiên nhiên. Thiên nhiên cho được thì được mà cho mất thì mất thôi chứ, không mần răng được.
- H: Nếu trong trường hợp nước bị nhiễm mặn mà mình không biết đã bơm vào ruộng rồi thì lúc đó mình xử lý như thế nào?
- Đ: Nói thật là khi nó thì, khi mà đã nước mặn bơm vô ruộng rồi thì giờ chỉ chờ trời mưa thôi, nếu trời không mưa thì chịu mất thôi.
- Chồng: Thường thì có cảnh báo của cái trạm thủy văn ở trên này nên khi mô mà nước sông nhiễm mặn thì họ không bơm.
- H: Như thế giờ mình cũng đã có cảnh báo sớm về nước nhiễm mặn rồi.
- Chồng: Ủ, có cái cảnh báo sớm đó của cái trạm thủy văn bên này là người ta cảnh báo là nước nhiễm mặn mà không đảm bảo cho cây trồng thì là người ta đóng cống không cho bơm.
- H: Ngoài thông tin về thời tiết nghe được từ trên ti vi, chị còn biết kinh nghiệm nào trong dân gian mà có thể nhìn vào các hiện tượng trong thiên nhiên để dự báo trước là thời tiết sắp chuyển biến sang mưa nhiều hoặc nắng hạn gì đó?
- Đ: Thời cha ông thì, giờ thì đài báo nhiều với ti vi thì các cái thông tin đại chúng nhiều nhưng mà cha ông thì vẫn cứ nhìn thí dụ như cây soài đây này mà lộc non ra nhiều thì chuẩn bị có mưa to này. Với lại có cái hoa chuối nước dọc đường đây mà nở [nở] trắng thì chuẩn bị có mưa to đến đày. Rồi các ông bà hay nhìn kiến mà leo lên ngược là lụt hầy. Các ông bà thì cũng có nhiều cái điều lắm nhưng mà giờ chị không nhớ.
- H: Ngoài ra chị có nghe nói đến những kinh nghiệm nào để có thể quan sát biết được mưa lụt nữa?

- Đ: Cái nó thì chị cũng chịu, không biết nữa. Cái mưa dài ngày thì lụt chớ, nắng hạn thì cũng không biết.
- H: Theo chị đánh giá thì những kinh nghiệm dự báo về mưa lụt như chị vừa kể nó có chính xác không?
- Đ: Chính xác, chính xác, các cụ thì không được 100% nhưng cũng phải được 90% đó. Cái hoa chuối nước mà nở trắng là bắt đầu là mưa đó nhé. Từ lúc mình nhìn thấy hoa nở cho đến khi mưa chỉ vài ngày thôi, không xa mô, mai mốt là mưa thôi. Chính xác đấy. Mà cái lụt thì mưa nhiều mới lụt mà phải mưa khắp nơi đổ về thì mới lụt được chứ chắc chỉ vùng nhà chị mưa thì không lụt được mô. Chắc là các vùng khác cũng phải mưa một vài ngày thì ở đây mới bị lụt đấy.
- H: Tại sao ở đây mưa nhiều thì lại lụt?
- Đ: Do cái vùng nhà chị đây là thấp nên hay ngập úng thôi.
- H: Khu vực này có chỗ tiêu thoát nước không?
- Đ: Vùng nhà chị thì chủ yếu là tiêu thoát nước ra sông La, mà sông La mà nước to trên thượng nguồn đổ về là đóng cống cái là thôi, là phải chịu ngập thôi chứ nó tiêu được ra nữa.
- H: Cái này mình đã bao giờ đưa ý kiến lên cho chính quyền chưa?
- Đ: Cái này thì cũng, người ta cũng, cống thì cũng do hệ thống đề điều chứ các hộ dân cũng chịu.
- H: Những kinh nghiệm dự báo mưa, lụt mà chị vừa nói là có độ chính xác cao như vậy thì chị biết được từ đâu?
- Đ: Chị thì nghe cha ông truyền lại nhưng mà chị thường thực tế, mắt chứng kiến thì cũng thấy đúng thật đấy.
- H: Ông cha truyền lại là truyền bằng cách nào?
- Đ: Truyền miệng đấy, cứ nói với nhau như rứa thôi.
- H: Những kinh nghiệm này theo chị có cần thiết phải truyền đạt lại cho các con, các bạn trẻ bây giờ không?
- Đ: Thì nhà chị cũng cứ nói với con rứa. Thì mình cứ nói chuẩn bị nha, anh em chuẩn bị mà mưa đó. Chuẩn bị mưa thì nói thật với em như nhà chị đây mà nghe đài báo hoặc là thấy các cái hiện tượng nó là phải đi xay lúa với lại đi nghiền để mà mấy ngày mưa mình có trong nhà mà ăn rồi là còn bò me. Nói chung thì giờ dân thì hộ cũng có ý thức rồi. Họ cũng chuẩn bị được chứ không để đói, để rét chi mô.
- H: Hiện nay so với thời gian trước đây thì những kinh nghiệm mà chị vừa kể nó có phổ biến không?
- Đ: Phổ biến chứ, phổ biến nhiều, phổ biến hơn nhiều.
- Chồng: Nhưng mà giờ nhiều khi thời buổi giờ nó không theo quy luật. Hồi trước thì có những cái quy luật nó rất rõ ràng nhưng giờ nhiều khi nó biến đổi nên thành ra quy luật nó cũng không đúng với thực tế như trước đây, thậm chí là nó diễn biến một cách khác hẳn.
- H: Những cái mà trước đây theo quy luật bây giờ không theo quy luật là cái gì? Anh có thể nói cụ thể hơn?
- Chồng: Theo quy luật là cái mà nó diễn ra đúng theo cái dự đoán của thiên nhiên, giả sử như cây cối nó có những cái triệu chứng như thế nhưng mà bây giờ nhiều khi nó cũng khác đi.
- H: Có phải ý anh muốn nói rằng những kinh nghiệm đó giờ không còn đúng nữa?
- Chồng: Ừ, nó không đúng nữa. Có nhiều khi nó diễn ra không còn đúng với cái dự báo của thiên nhiên nữa.
- H: Đấy là anh quan sát và rút ra?
- Chồng: Đấy là qua thực tế nhiều năm rồi thấy là không theo quy luật. Chẳng hạn như cái lụt năm 2010, trước đây cha ông ta có câu là “20 tháng 10 thì vào lũ cắt ời???” tức là không có lụt bão nữa. Đó là cái câu kinh nghiệm của dân gian. 20 tháng 10 âm lịch đấy. Nhưng

- mà năm đó thì ngoài 20 nó mới lụt lớn thì thành ra là cái đó là nhiều khi là nó cũng diễn ra không theo quy luật.
- Đ: Diễn ra bất ngờ.
- Chồng: Lụt to lắm, lụt từ nền nhà này lên 50 phân. Cho nên là nó diễn ra khác với cái trước đây.
- H: Anh, tự bản thân mình có lý giải được tại sao những hiện tượng đó nó lại không theo như các cái quy luật trước đây?
- Chồng: Cái đó thì do cái con người chúng ta, hoạt động của con người chúng ta làm cho cái môi trường bị tàn phá thì dẫn đến những cái hiện tượng không lường được. Chẳng hạn như là lũ trước đây trên rừng là tán lá che dày cho nên là cái nước về nó chậm chứ mà bây giờ mà mưa cái đầu nguồn là bên dưới lụt luôn. Cho nên cái đó là một cái do hoạt động của con người. Rồi cũng như ti vi, sách báo nói chung thì người ta nói đến các cái hoạt động khác như là cái các bon xả ra môi trường nhiều quá dẫn đến tầng ozôn bị hủy hoại, thì những cái đó nó cũng làm cho cái môi trường nó bị biến đổi đi.
- H: Môi trường nó biến đổi thì anh thấy là những cái kinh nghiệm của mình...
- Chồng: Những cái kinh nghiệm đó lại không có tác dụng nữa.
- H: Vậy theo anh những kinh nghiệm đó có cần phải được điều chỉnh theo những thay đổi của môi trường?
- Chồng: Cái đó thì cũng cần phải chờ thời gian kiểm nghiệm một cách chu đáo thì khi nó mới đúc rút được. Thì giờ mới diễn biến được một thời gian thì mình chưa có thể nói một cách tổng quát được, bởi vậy cho nên thực chất là đảng và nhà nước cũng có những cái nghiên cứu, những cái đúc rút để mà cảnh báo cho bà con nhân dân, đặc biệt là cái hệ thống cảnh báo thời tiết, thiên nhiên càng ngày càng tiến bộ cho nên cái đó cũng có một phần để cho bà con chuẩn bị trước được những cái tình huống xấu nhất.
- H: Nghĩa là theo anh thì những cảnh báo trên ti vi, trên báo đài và của các cơ quan chức năng thì chính xác hơn cái kinh nghiệm của ông cha trước đây?
- Đ: Đúng rồi, chính xác thật. Thì thành ra bây giờ là dân cứ theo cái thông tin đại chúng, rồi thông tin truyền hình thì cứ rứa mà lo thôi.
- H: Ở đây người dân mình có thể nói là có truyền thống sống chung với lũ lụt? Cái truyền thống đấy theo chị nó được thể hiện như thế nào?
- Đ: Cái truyền thống sống chung với lũ thì nói chung khi lũ lụt đến thì phải xác định là nhà ai cũng như mình, mình cũng như nhà ai. Mỗi người đều là phải chịu cảnh như vậy cả thì vui vẻ mà chịu thôi.
- H: Nhà nào cũng giống như nhà nào?
- Đ: Nhà nào cũng như nhà nào, vui vẻ mà chịu thôi.
- H: Trong xóm mình có nhiều nhà khó khăn không? Những nhà khó khăn thì những khi ngập lụt như vậy thì họ có bị ảnh hưởng nhiều hơn những nhà khác không? Những ngày mưa lũ thì chị hoặc gia đình nhà chị có đi ứng cứu những gia đình nghèo, khó khăn đây để họ có thể vượt qua thiên tai không?
- Đ: Cũng ít. Nói chung là chỉ có những hộ mà nhà cửa không kiên cố lắm với lại là thấp hơn thì xóm làng, anh em nội ngoại thì cũng tập trung đến giúp đỡ để cho tránh thiệt hại. Giúp họ di dời các cái vật nuôi đi nơi khác, rồi thì chằng chống nhà cửa cho họ.
- H: Xóm giềng là tự nguyện đến giúp?
- Đ: Ừ, tự nguyện đến giúp. Đến giúp thì nói chung là trên thôn, xã, huyện người ta cũng có chỉ đạo rứa nhưng mà chủ yếu là cũng do cái tình cảm rồi là mỗi người giúp nhau thôi chứ nó phải nói. Chị nghĩ đến em là chị cứ tự chạy đến, mà ai cũng rứa chạy đến để mà giúp nhau để mà tránh cái thiệt hại khỏi tránh cái tình trạng là của mình thì không can chi mà của anh em, bạn bè thì hư hết.
- H: Ở đây do lũ lụt thường xuyên như thế thì nhà cửa được xây dựng như thế nào để phòng chống cái lũ lụt đấy?

- Đ: Nói chung thì lũ lụt thì đến bất ngờ, nó biết được thế nào nhưng mà giờ thì người ta cũng xây kiên cố hết rồi, giờ mái tre mái dạ thì giờ người ta cũng phải làm cho kiên cố rồi đến khi mà nghe bão lũ đến thì người ta lại giúp nhau chằng chống, tránh thiệt hại lớn nhất. Nói về cái chung thì nhà nào xây nhà thì cũng có cái chạn với có cái gác xép để mỗi khi mà bão lũ đến thì để cả người, cả lương thực, thực phẩm lên để mà trú ẩn. Nhà tầng thì có tầng rồi chứ nhà cấp bốn là cứ phải làm chạn, làm gác xép.
- H: Nhà chị là nhà mái bằng ạ? có chạn hay gác xép gì không?
- Đ: Nhà chị thì không mái bằng nhưng mà nhà chị cũng làm 2 chạn bên trong này. Nếu mà mùa lụt thì nhà chị nếu mà nước vô trong nhà thì nhà chị giờ thì cũng dùng bếp ga thì vẫn nấu được ăn chứ không phải lo cái đốt. Có bếp ga du lịch, rồi có bếp ga to.
- H: Các đồ dùng, dụng cụ để chứa nước sạch trong mùa lũ như chị nói lúc trước?
- Đ: Thì mình dùng xô, dùng can cũng nhiều, giờ thì cũng sẵn.
- H: Thế không có bể chứa ạ?
- Đ: Mình thì có thùng có bể chứa rồi, nhưng mà không may nó ngập thì mình lại phải hứng nước mưa để mà dự trữ nước sạch để mà ăn. Ở đây, mỗi nhà mỗi bể, nhà nào cũng có rồi, trên cao, gác hẳn. Có bể chứa, một là bể tự hoại này, hai là bể dùng để đựng nước này. Nếu như không may mà bể đựng nước bị lụt thì có bể tự hoại, nhà mô nhà đấy để gác trên mái nhà đây này.
- H: Bể tự hoại là bể gì?
- Đ: Bể mà để dùng cho nhà vệ sinh, bồn tắm đấy, để dùng cho công trình vệ sinh đó thì nhà ai cũng gác trên cao cả để xả xuống cho mạnh. Em thấy cái bình tôn inox đựng nước đó. Họ trữ nước trên đó rồi. Nói chung giờ nguồn nước sạch thì không thiếu nữa mô, lụt lội thì cũng không ai ăn đến cái nước bẩn mô.
- H: Khu vệ sinh ở đây các nhà làm là tự hoại hay hai ngăn hay là...
- Đ: Nói chung thì nhiều nhà có điều kiện thì làm được tự hoại rồi, còn nhà không có điều kiện thì họ vẫn làm hố xí hai ngăn sạch sẽ rồi. Nói chung cũng hợp vệ sinh rồi.
- H: Nhưng đến mùa lũ lụt thì những cái hố xí hai ngăn đấy có gây ảnh hưởng gì đến môi trường?
- Đ: Mùa lũ lụt thì không nói hết em ạ, các cái hố phân chuồng trại rồi nhà vệ sinh mà bị lụt thì bao nhiêu cái nguồn nước ta lội, hàng ngày cứ lội đi lội lại rồi giặt giũ là nước nhớt cả đấy, cho nên là phải dùng nước sạch để ăn uống, rửa ráy đấy. Là phải trữ nước sạch. Không có nữa thì phải hứng nước mưa mà ăn.
- H: Ở đây vai trò của chính quyền địa phương trong hỗ trợ nhân dân mùa bão lũ được thể hiện như thế nào?
- Đ: Chính quyền địa phương xã thì kinh phí cũng không có mấy mà mỗi năm mà bão lũ đến như cái đợt trước nước ngập úng thì cũng từ mì tôm cho đến quần áo, chăn màn là cũng được sự hỗ trợ của các công ty, cơ quan với của nhà nước, chứ còn xã nhà thì chỉ có hỗ trợ cái lực lượng thôi chứ còn kinh phí thì cũng không có nhiều.
- H: Như cái đợt lụt lớn nhất gần đây là năm 2010 thì nhà mình có nhận được những hỗ trợ gì?
- Đ: Chính quyền địa phương thì ít, không có nhưng mà có sự hỗ trợ của nhà nước, của các công ty, của các nhà hảo tâm thì nói chung cũng nhiều. Nhà chị cũng được đi nhận mấy lần đấy.
- H: Vâng, những hỗ trợ gia đình nhận được là gì?
- Đ: Gạo này, quần áo này, chăn màn này. Đợt đó cũng nhận được hỗ trợ 2-3 đợt. So từng nhà thì ít nhưng mà chị nghĩ nguồn hàng họ trút về là nhiều lắm rồi. Nhà nước cũng quan tâm hàng năm cũng rất là nhiều rồi. Nhà nào cũng có, ai cũng có. Người ta có câu để một thì giàu chứ mà chia nhau khó thì ít, nhà nào cũng có hết, người nào cũng có. Đợt đó chị cũng được đi nhận 2-3 lần đấy. Quần áo, chăn màn, gạo, họ cũng đưa về nhiều.

- H: Mức độ tham gia của người dân trong việc xây dựng kế hoạch, góp ý kiến cho các chính sách phòng chống thiên tai của địa phương là như thế nào? Người dân có được thông tin kịp thời về tình hình bão lũ từ chính quyền không?
- Đ: Có, cũng có. Cũng nói chung chính quyền người ta cũng quan tâm, mỗi cái thông tin người ta cũng đưa đến, thông báo trên thôn, rồi là xã người ta cũng thông báo trên loa truyền thanh nhiều. Mà nếu mà cũng có sự hỗ trợ của chính quyền địa phương nhưng mà chủ yếu là lực lượng chứ mà nói nguồn kinh tế thì cũng không có.
- H: Tức là xã có tổ chức lực lượng hỗ trợ, ứng cứu bà con khi cần thiết?
- Đ: Ừ, có tổ chức lực lượng.
- H: Khi thu gom lúa, mùa màng bị ngập ở ngoài đồng thì có lực lượng nào của xã hỗ trợ không?
- Đ: Thì ở nhà chị đây thì có lực lượng dân quân, dân quân trung niên. Nhưng mà thường thường nói thật là cũng không nhà ai mà để chờ, ít khi mà để chờ cấp lãnh đạo đến vì là nhà nào cũng tự ý thức đi hỗ trợ nhà nấy cho mau chứ giờ chờ họ thì họ lực lượng thì mỏng mà lại chờ đến khi họ đến được từng hộ dân mà thu hoạch nhà khác thì chờ hơi lâu nên tốt nhất là chị em, anh em, xóm làng hỗ trợ nhau thu hoạch cho nó mau.
- H: Nhưng mà cũng có tổ chức được đội dân quân?
- Đ: Cũng có, nói chung là cũng quan tâm. Nói chung khi cần là cũng có lực lượng an ninh này, dân quân này. Nói chung xã nhà khi mô họ cũng chuẩn bị một đội ngũ, lực lượng dân quân tự vệ, một quân đội mạnh đó chứ, hàng năm họ cũng tập, duyệt những đợt để mà khi có chi đó là huy động, ví dụ như bão lụt này là phải trực chiến 24/24 này, rồi là nhiều khi có những cái nhiều khi bên an ninh chẳng hạn là đêm giờ nào là phải huy động giờ đó thôi.
- H: Những cái hỗ trợ và thông tin về tình hình bão lũ và tình hình hỗ trợ mà chính quyền địa phương đưa xuống cho người dân có kịp thời không?
- Đ: Cũng kịp thời. Giờ thông tin đại chúng họ cũng thông báo đến kịp thời, rồi họ cũng là hướng dẫn cách phòng chống, rồi nói chung là cũng hướng dẫn đến nơi đến chốn.
- H: Hướng dẫn bằng cách nào?
- Đ: Thì họ cứ đọc trên loa truyền thanh rứa, ví dụ như mình mà di dời, mình phòng chống, rồi nhà nào mà không kiên cố thì có thể đi trú ẩn, rồi là cũng chẳng chống các cái bảo vệ của nhà mình. Nếu mà mình cần lực lượng thì mình kêu sự hỗ trợ của chính quyền địa phương thì họ vẫn đến liền. Nói thật cũng không hay hóm gì mà gọi người ta giúp đỡ cho phiền, mình cứ tự anh em rủ nhau mà làm thôi.
- H: Những lần có cứu trợ, có thể là không phải từ nguồn ngân sách của xã mà các nguồn từ bên ngoài như chị nói, thì việc phân phát những nguồn hỗ trợ đấy cho các hộ gia đình trong xóm thì cá nhân chị, chị có cảm thấy hài lòng không và chị có nghe phản ánh của các bà con khác về việc phân chia các nguồn hỗ trợ đó không?
- Đ: Thì như xã nhà chị thì chị cũng thấy hài lòng vì là các cái nguồn ngân sách hỗ trợ của nhà nước với lại của các công ty, các nhà hảo tâm, người ta chở về thì xã nhà cũng kêu gọi tất cả các thôn đến, rồi chia theo đầu người, rồi chia theo nói chung đầy đủ rồi, cũng công bình thôi chứ không có chi. Ai chẵn thì chẵn mà ai đồ áo thì ai cũng có đồ áo này mà chẵn màn thì ai thích, ai chưa có chẵn thì được chẵn mà ai gặp màn thì lấy màn mà gạo thì chia đều, chia theo khẩu, nhà nào nhiều khẩu thì nhiều gạo mà nhà nào ít khẩu thì ít gạo, rồi lại có ưu tiên những hộ, có ưu tiên những hộ đặc biệt khó khăn, rồi hộ già neo đơn thì người ta ưu tiên hơn, chứ còn trung trung như nhà chị thì ai cũng như ai hết.
- H: Tức là sự phân chia đó cũng đảm bảo mọi người đều cảm thấy hài lòng?
- Đ: Nói chung với họ thì chị không biết nhưng với chị thì là thấy là chủ trương của nhà nước cho đến thôn xóm, cho đến xã là làm thế là chị cũng hài lòng rồi. Để thấy trút về đó thì rất là nhiều nhưng mà chia cho hàng ngàn hộ dân thì phải ít ra chứ màn chi mà có nhiều, cho nên là cứ đến tay từng người thế là giỏi rồi, là tốt rồi.

- H: Theo chị nếu để có thể ứng phó tốt hơn với các tác động của thủy tai như hạn hán, lũ lụt, xâm nhập mặn mà chị em mình đã trao đổi thì cần hỗ trợ gì?
- Đ: Nói thật là khi thiên tai đến thì chính quyền cũng bó tay thôi, nhưng mà vì là giờ mình đi xuất thì cũng mong muốn là mỗi khi thiên tai đến thì từ cấp chính quyền cho đến là thôn xóm, rồi từ trên xuống dưới là chỉ đạo nhanh gọn và giúp đỡ nhau để vượt qua khó khăn, thế thôi chứ còn thiên tai đến thì không lường được.
- H: Nhà mình có người thân sống ở nơi khác không trong vùng lũ không?
- Đ: Nhà chị anh em đi ra cả, ở nhà ít lắm.
- H: Những lúc mà gia đình mình bị rơi vào cảnh ngập lụt nghiêm trọng thì các anh chị em sống ở xa có hỗ trợ gì cho gia đình mình không?
- Đ: Có, nhà chị anh em đều đi ra làm ăn ở xa rồi nên mỗi khi mà bão lụt khó khăn cần giúp đỡ thì mình, điện thoại là nhận liên tục để hỏi thăm tình hình xem có khó khăn gì thì anh em hỗ trợ cho mỗi người một ít. Nhưng nói thật ra nhà chị đây thì cũng không giàu nhưng nói gì thì nói, hàng năm mà để có sự hỗ trợ của anh em để mà ăn là chưa, đương để giành, nói chung nhà chị vẫn đương tự mình thôi.
- H: Vàng, khi bị ngập lụt thì các anh chị em cũng động viên thăm hỏi thường xuyên?
- Đ: Rồi điện thoại thăm hỏi thường xuyên.
- H: Nếu mình có khó khăn về kinh tế là họ cũng sẵn sàng?
- Đ: Ừ, sẵn sàng giúp nhưng mà nhà chị để giành để cho con ăn học. Như bây giờ chú bác chi là cũng bảo giúp đỡ đấy nhưng mà chị cứ bảo thôi để dành đó để khi mô quá khó khăn để cho con ăn học thì khi nó mới gọi, chứ còn hàng năm thì tuy là không giàu nhưng mà mình giờ vẫn còn đang làm được mà ăn để mà có chi trả trong nhà, không phải, chưa phải huy động anh em.
- H: Ở trong xóm đây có nhiều nhà nhận được hỗ trợ của các anh chị em ở xa, không sống trong vùng lũ không?
- Đ: Cũng có, nhà ai mà có may mắn mà anh em đi ra các vùng làm ăn được thì cũng sướng hơn, anh em người ta cũng hỗ trợ cho nhiều. Như nhà chị đây cũng rứa, nói chung anh em đi ra ngoài, hàng năm về mình mà có chi cái là họ đương giúp đỡ cho. Như 1 triệu bạc nhà chị bán cả tạ lúa không được mà rất là khó khăn, chứ mà anh em đi ra họ về cho mình triệu bạc là cũng đơn giản. Nói chung mà cái cuộc sống tình cảm, mà nói về cái thôn quê là vẫn đang còn nhiều, đang dồi dào, là cũng cá nhân và cá nhân là họ cũng đoàn kết. Đặc biệt là cái ngày đại đoàn kết toàn dân giờ người ta cũng phổ biến nhiều mà ý thức của người dân thành ra là đùm bọc lẫn nhau mà sống.

Kết thúc